VIKIPEEDIA

Oksitaani keel

Oksitaani keel (*Lenga d'òc*, *Occitan*, varem ka **provansi keel** või **provanssaali keel**) on romaani keelte hulka kuuluv keel, mida kõneldakse Hispaania kirdeosas (Kataloonias), Monacos, Prantsusmaa lõunaosas ning Itaalias. Seda piirkonda nimetatakse kokkuvõtlikult Oksitaaniaks. Samuti kõneldakse oksitaani keelt väikeses enklaavis Guardia Piemonteses (Kalaabrias Itaalias). Keele ühtsuse suhtes on keeleteadlased eri seisukohtadel ning vahel peetakse oksitaani keelt makrokeeleks. Mõned allikad peavad oksitaani keele haruks ka katalaani keelt, mis on mõnele oksitaani dialektile (nt gaskooni keelele) sama lähedane kui oksitaani dialektid üksteisele. 19. sajandi lõpuni peetigi katalaani keelt oksitaani dialektiks.[1]

Oksitaani keel (*occitan*)	
Kõneldakse	Hispaanias (Kataloonia), Prantsusmaal, Monacos ja Itaalias
Kokku kõnelejaid	1,5 miljonit
Keelesugulus	indoeuroopa keeled itali keeled romaani keeled läänerom aani keeled galloromaani keeled oksitaaniromaani keeled **oksitaani keel**
Ametlik staatus	
Ametlik keel	Kataloonias
Keelehoole	-
Keelekoodid	
ISO 639-1	oc
ISO 639-2	oci

Tänapäeval on oksitaani keelel ametliku keele staatus Kataloonias, kus Val d'Aranis kõneldakse gaskooni keele Arani murrakut.[2] Oksitaani lähim sugulaskeel on katalaani keel.[3] 2010. aasta septembrist peab Kataloonia parlament oksitaani keele Arani murrakut eelistatavaks ametlikuks keeleks Val d'Aranis.

Ajalooliselt on kogu oksitaani keele kohta kasutatud sünonüümidena nimetusi Limousini dialekt (*Lemosin*), Languedoci dialekt (*Lengadocian*), gaskooni dialekt ja hilisemal ajal ka provanssaali dialekt (*Provençal*, *Provençau* või *Prouvençau*). Tänapäeval tähistab nimetus "Provençal" peamiselt oksitaani murret, mida kõneldakse Kagu-Prantsusmaal Provence'is.[4]

Keele leviala

Erinevalt suurtest romaani keeltest nagu prantsuse või hispaania keel, ei ole oksitaani keelel ühtset kirjakeelt ning Prantsusmaal, mis hõlmab suurema osa Oksitaaniast, puudub oksitaani keelel ametlik staatus. Selle asemel kasutatakse oksitaani keele jaoks eri kirjaviise, millest mõni on murdeülene, mõni aga põhineb ühel murdel. Kirjakeele väljakujunemist takistab oksitaani keele taandumine igapäevasest kõnepruugist Lõuna-Prantsusmaal ning suured erinevused oksitaani murrete fonoloogias ja sõnavaras.

Põhja- ja idamurretel on ühiseid morfoloogilisi ja foneetilisi jooni galloitaalia ja Oïl' keeltega (nt nasaalvokaalid, lõppkonsonantide kadu, sõnaalguse *cha/ja-* *ca/ga-* asemel, uvulaarne R, ümardatud esivokaal /ø/ diftongi asemel ja konsonandiesine poolvokaal /w/ /l/ asemel), samas kui lõunamurded jagavad enam ühisjooni iberoromaani keeltega (nt beetatsism, helilised frikatiivid vokaalide vahel heliliste klusiilide asemel ning *-ch-* *-it-* asemel) ja gaskooni murdel on rida omapäraseid jooni, mis puuduvad teistest murretest (nt /h/ /f/ asemel, /n/ kadu vokaalide vahel, vokaalidevaheline *-r-* ja sõnalõpu *-t/ch* keskaegse *-ll-* asemel). Murretel on ka suured leksikaalsed erinevused. Mõnes murdes on ühised sõnad prantsuse keelega, teistel aga katalaani ja hispaania keelega (*maison*/*casa* "maja", *testa*/*cap* "pea", *petit*/*pichon* "väike", *achaptar*/*crompar*

"ostma", *entendre*/*ausir* "kuulma", *se taire*/*se calar* "vaikima", *tombar*/*caire* "kukkuma", *p(l)us*/*mai* "rohkem", *totjorn*/*sempre* "alati" jne). Sellegipoolest on murrete vahelise vastastikuse arusaadavuse määr suur.

Oksitaani murded Jules Ronjat' järgi

Oksitaani keele pikaajaline säilimine on tõsises ohus. UNESCO Ohstatud keelte punane raamat[5] arvab oksitaani keele kuuest põhimurdest neli (Provençal, Auvergnat, Limousin ja Languedocien) tõsiselt ohustatud keelte hulka, ülejäänud kaks (gaskooni keel ja Vivaro-Alpi murre) aga kindlalt ohustatuteks.

Eesti tõlkija ja kirjanik Johannes Semper on oksitaani keelt iseloomustanud järgmiselt: "See keel on võrreldes prantsuse raamatuliseks tardunud keelega kaugelt mahlakam, konkreetsem, helisevam, nagu seda meil on näiteks võru murral kirjakeele kõrval."[6]

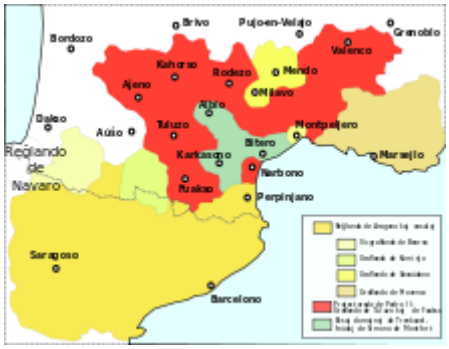

Oksitaania ja Aragoonia enne 1213. aasta Muret lahingut Toulousei läheda

Vaata ka

- Oksitaanikeelne Vikipeedia
- Aragóni kuningriik ja Aragóni kroon
- Bernart de Ventadorn
- Limousin ja Provence

Viited

1. Friend, Julius W. (2012). *Stateless Nations: Western European Regional Nationalisms and the Old Nations* (https://books.google.com/books?id=-SF4-ip95MoC&pg=PA80). Palgrave Macmillan. lk 80. ISBN 0-230-36179-X. Vaadatud 5. märts 2016.
2. KAtaloonia autonoomiastatuut, artikkel 6.5 Kataloonia 2006. aasta statuudis (Parlament-cat.net (http://www.parlament-cat.net/porteso/estatut/estatut_angles_100506.pdf) Arhiiviversioon (https://web.archive.org/web/20130826045656/http://www.parlament-cat.net/porteso/estatut/estatut_angles_100506.pdf)
3. Smith & Bergin 1984, p. 9
4. Dalby, Andrew (1998). "Occitan" (http://www.bloomsbury.com/). *Dictionary of Languages* (trükk: 1st). Bloomsbury Publishing plc. lk 468. ISBN 0-7475-3117-X. Vaadatud 8. november 2006.
5. "UNESCO Atlas of the World's Languages in danger" (http://www.unesco.org/culture/languages-atlas/index.php). *www.unesco.org*.
6. Johannes Semper. "Frédéric Mistrali puhul". Looming 7/1930; ka Semperi kogumikus "Mõtterännakud III", Tallinn: Eesti Raamat, 1977

Välislingid

- Languages of Oc (Occitan) (https://languagemaps.wordpress.com/2014/08/05/languages-of-oc-occitan/)
- Dialects of the Languages of Spain (https://languagemaps.wordpress.com/2013/07/06/dialects-of-spain/)

Oksitaanikeelne Vikipeedia

Pärit leheküljelt "https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Oksitaani_keel&oldid=5606742"

Selle lehekülje viimane muutmine: 20:47, 14. aprill 2020.

Tekst on kasutatav vastavalt Creative Commonsi litsentsile "Autorile viitamine + jagamine samadel tingimustel"; sellele võivad lisanduda täiendavad tingimused. Täpsemalt vaata Wikimedia kasutamistingimustest.